

I - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Trần Thủ Độ là một nhân vật lịch sử khá đặc biệt, từng có nhiều ý kiến đánh giá khác nhau. Trước nay ông từng được xem là một nhà chính trị nhiều mưu mô, thủ đoạn, thậm chí có lúc khá tàn nhẫn, nhất là trong việc khôn khéo dàn xếp để đoạt ngôi nhà Lý về cho nhà Trần, kéo theo cả việc bức tử Lí Huệ Tông và sát hại các tôn thất nhà Lý để trừ hậu họa. Tuy nhiên, xét một cách khách quan, có thể thấy sự chuyển đổi triều đại từ Lý sang Trần ở thế kỉ XIII là một nhu cầu phát triển tất yếu của lịch sử mà Trần Thủ Độ chỉ đóng vai trò tác nhân thúc đẩy quá trình. Xét từ phía nhà Trần, Trần Thủ Độ lại là người có công lớn trong việc khai sáng, phò trợ. Ông đã đem hết lòng trung thành tận tụy, tài năng và mưu trí của mình để giúp vua Trần giữ gìn cơ nghiệp, bảo vệ đất nước, chống ngoại xâm. Ngày nay, nhìn lại nhân vật lịch sử Trần Thủ Độ, cần có sự công bằng hơn để đánh giá đúng những mặt tốt, cần khẳng định, đề cao, nhất là phẩm chất chí công vô tư, nghiêm minh, liêm khiết của một vị quan đầu triều.

1. Nhân cách của Trần Thủ Độ

Trong đoạn trích có bốn tình tiết góp phần bộc lộ các khía cạnh trong tính cách của Trần Thủ Độ :

– Có người hặc tội chuyên quyền của Trần Thủ Độ với vua, nhưng Trần Thủ Độ không những không biện bạch cho bản thân và tỏ lòng thù oán, tìm cách trừng trị kẻ hặc mình mà còn công nhận lời nói phải và thưởng cho người dám dũng cảm vạch lỗi của mình. Qua đó có thể thấy ông là người phục thiện, công minh, độ lượng và có bản lĩnh.

– Khi nghe Linh Từ Quốc Mẫu khóc và mách về người quân hiệu ngăn không cho đi qua thêm cấm, Trần Thủ Độ không bênh vợ và bắt tội người quân hiệu mà tìm hiểu rõ sự việc rồi còn khen thưởng kẻ giữ đúng luật pháp. Qua đó có thể thấy ông là người chí công vô tư, tôn trọng pháp luật, không thiên vị người thân.

– Có người chạy chọt nhờ Linh Từ Quốc Mẫu xin cho làm chức câu đương, Trần Thủ Độ đã dạy cho người này một bài học : muốn làm chức quan ấy thì phải chịu

bị chặt một ngón chân để phân biệt với những người khác do xứng đáng mà được cử. Qua đó có thể thấy ông gìn giữ sự công bằng của phép nước, bài trừ tệ nạn chạy chọt, đút lót, dựa dẫm thân thích.

– Vua muốn phong chức tướng cho An Quốc, anh của Trần Thủ Độ, nhưng ông thẳng thắn trình bày quan điểm : chỉ nên chọn lựa người giỏi nhất, có thể là anh mình, có thể là mình, không nên hậu đãi cả hai anh em sẽ làm rối việc triều chính. Qua đó có thể thấy Trần Thủ Độ luôn đặt việc công lên trên, không tư lợi, gây bè kéo cánh.

Những tình tiết trên đã góp phần làm nổi bật bản lĩnh và nhân cách Trần Thủ Độ : *thẳng thắn, cầu thị, độ lượng, nghiêm minh*, và đặc biệt là hết sức *chí công vô tư*, luôn đặt việc nước lên trên, không mảy may tự tư tự lợi cho bản thân và gia đình. Điều này càng có ý nghĩa hơn bởi Trần Thủ Độ đang giữ chức quan cao nhất trong triều và hầu như nắm toàn quyền trong tay, vì vua đang tuổi còn nhỏ. Đó chính là hoàn cảnh có thử thách để càng làm nổi bật lên nhân cách đáng quý của ông. Có thể nói Trần Thủ Độ là một vị quan đầu triều gương mẫu, xứng đáng là chỗ dựa của quốc gia và đáp ứng được lòng tin cậy của nhân dân.

2. Nghệ thuật kể chuyện và khắc hoạ chân dung nhân vật

Nét đặc sắc nhất trong nghệ thuật kể chuyện và khắc hoạ hình tượng nhân vật là nhà viết sử đã xây dựng những *tình huống giàu kịch tính*, biết lựa chọn *chi tiết đắt giá*. Mỗi câu chuyện dù ngắn nhưng đều có những xung đột đi dần đến cao trào và được giải quyết một cách bất ngờ, gây thú vị cho người đọc. Đồng thời người đọc từ đó có thể tự rút ra những ý nghĩa sâu sắc và hình dung rõ nét chân dung nhân vật.

– Tình huống thứ nhất : Xung đột đến cao trào – Trần Thái Tông đem người hặc⁽¹⁾ đi theo đến kể lại lời hặc tội cho Trần Thủ Độ nghe – nhưng cách giải quyết không theo logic thông thường là Trần Thủ Độ phân trần, biện bạch và trừng trị kẻ hặc tội mình, mà ngược lại, nhận lỗi và khen thưởng kẻ vạch lỗi của mình. (Câu trả lời của Trần Thủ Độ gây bất ngờ lớn cho người đọc).

– Tình huống thứ hai : Xung đột đến cao trào – vợ Trần Thủ Độ khóc lóc và nói khích với ông – nhưng cách giải quyết không theo logic thông thường là Trần Thủ Độ nghe lời vợ, bênh vợ, mà ngược lại, ông thưởng kẻ giữ đúng luật pháp, dám ngăn trở vợ mình. (Người đọc bất ngờ ở chi tiết : “Thủ Độ giận, sai đi bắt. Người quân hiệu kia chắc mình phải chết.”, để rồi được dẫn dắt đến bước ngoặt đột ngột vào phút cuối : “Người ở chức thấp mà biết giữ phép như thế, ta còn trách gì nữa?”).

(1) *Người hặc* : người vạch tội lỗi của vị quan nào đó trong triều.

– Tình huống thứ ba : Chi tiết “Thủ Độ gặt đầu và biên lấy họ tên quê quán của người đó” làm người đọc nhằm tưởng sự việc sẽ phát triển theo logic người này được làm chức câu đương đúng theo ý muốn của vợ Trần Thủ Độ, và hoàn toàn bất ngờ với cách xử lí của ông cũng như thú vị trước cách giải quyết cao trào xung đột – “Tên kia kêu van xin thôi, hồi lâu mới tha cho”.

– Tình huống thứ tư : Tác giả lại khiến người đọc bất ngờ khi Trần Thủ Độ không theo thói thường hân hoan khi anh em, người thân mình được trọng dụng để kéo bè cánh riêng, dễ bề khuynh loát triều đình, mà thẳng thắn trình bày chính kiến, đặt công việc quốc gia lên trên.

II - HƯỚNG DẪN HỌC SINH TỰ HỌC

Yêu cầu học sinh đọc kĩ bài và tự trả lời những câu hỏi trong phần *Hướng dẫn đọc thêm*. Ở câu 1, gọi cho học sinh chú ý truyện có bốn tình tiết quan trọng và giúp học sinh tóm tắt ngắn gọn nội dung chính của mỗi tình tiết, sau đó chỉ ra mỗi tình tiết góp phần bộc lộ một khía cạnh nào trong tính cách của Trần Thủ Độ. Ở câu 2, GV gọi cho HS phát hiện những tình huống có kịch tính, giúp HS thấy những tình huống này theo logic thông thường sẽ phát triển như thế nào, từ đó, nó gây bất ngờ và thú vị ở những điểm nào. Qua đó có thể thấy được sức hấp dẫn của truyện và nghệ thuật già dặn của nhà viết sử.